

Králův dvůr a Mincovna na Starém Městě

Oba objekty, Králův dvůr i Mincovna, patřily k velmi významným architekturním Starého Města pražského. Stály při ústí Celetné ulice nedaleko dnešní Prašné brány. První z nich zanikl zcela a byl nahrazen v letech 1905 až 1911 jiným vynikajícím objektem, který sloužil reprezentaci města a nazývá se proto Reprezenční dům hlavního města Prahy. Byl vybudován podle plánů arch. Antonína Balšánka a arch. Osvalda Polívky z roku 1903. Na jeho výstavbě a výzdobě se podílel velký kolektiv tvůrčích pracovníků, jejichž zásluhou vznikla secesní architektura vzácné slohové jednoty a kvality. Také využití tohoto objektu si dodnes udrželo svůj společensko–kulturní charakter. Prostorová dispozice Reprezenčního domu je určena soustředěním mnoha společenských funkcí. Nejvýznamnějším prostorem je velký koncertní sál – Smetanova síň. Následuje řada výstavních a dalších menších sálů a salónek, pojmenovaných po vynikajících českých kulturních a politických osobnostech zejména 19. století, několik restaurací a kaváren. Celý objekt i jednotlivé prostory jsou vybaveny drobnými uměleckořemeslnými detaily jako jsou kliky a kování oken a dveří, zábradlí a kryty topení. Výbavu doplňují tlačené tapety, barevné dekorativní skleněné výplně, slohová svítidla a další prvky. Samostatným uměleckořemeslným dílem jsou reprezenční výtahy. Dekorativní i figurální mozaiky přispívají k uměleckému působení právě tak jako nástěnné malby na plátně i sochařská díla. Rozmanitý je štukový dekor v interiérech a na fasádách. Do dnešní doby se zachoval původní mobilní i vestavěný secesní nábytek.

I když před několika lety proběhlo náročné restaurování interiérů a také vnější plášť objektu byl opraven, stojíme nyní před skutečností, že bude nutné velice citlivě přistoupit ke komplexní opravě, zejména proto, že v Reprezenčním či Obecním domě, jak je také nazýván, dožily inženýrské sítě. Základní podmínkou této generální opravy musí být soustředění realizačních kapacit všeho druhu, aby vyřazení objektu z funkce bylo co nejkratší, a to nejen s ohledem na důsledky stavebně ekonomické, ale i kulturní, protože by došlo k omezení pražského koncertního života zejména v souvislosti s Pražským jarem. Smetanova síň patří totiž k největším koncertním sálům v Praze. Při současném vyřazení Dvořákovy síně v Domě umělců, která je v rekonstrukci, vzniká pro-

Celkový pohled – Obecní dům na náměstí Republiky. (R. Maleček)

blém prostorové náhrady za oba sály, aby tak závažná a mezinárodně proslulá kulturní akce, jako je Pražské jaro, nebyla ohrožena a mohla se konat aspoň v provizorních podmínkách.

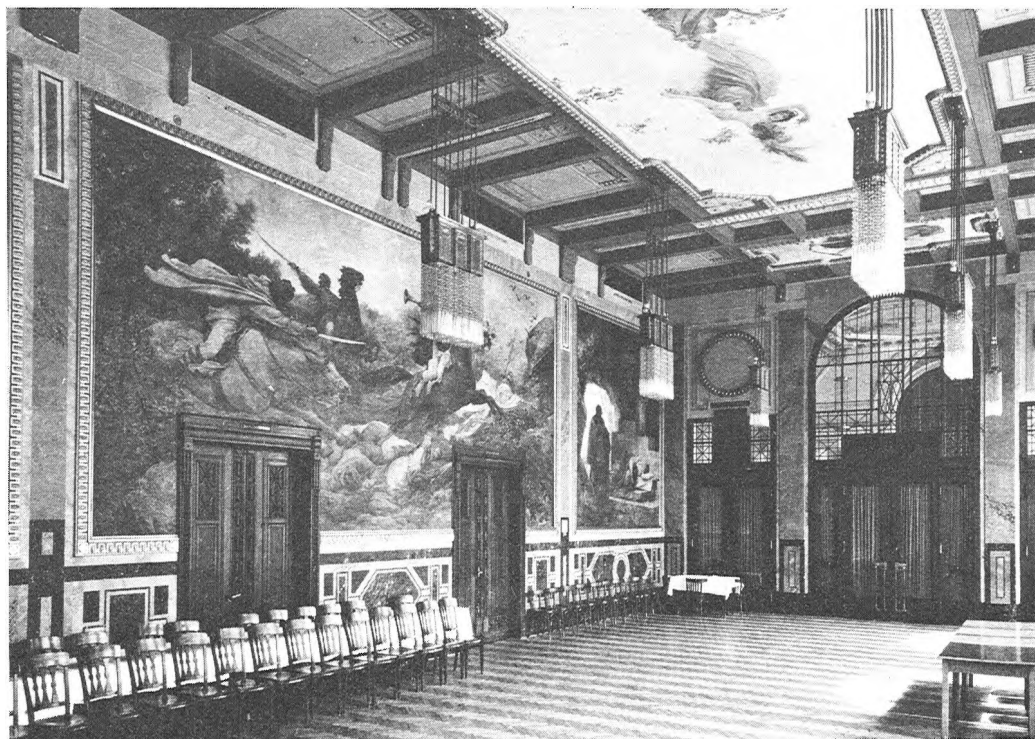
Tuto otázku však nechceme na tomto místě řešit. Chceme jen zdůraznit naléhavost generální opravy Reprezentačního domu hlavního města Prahy. Bude také nutné na základě alespoň předběžných výsledků restaurátorských a stavebních průzkumů odpovědně zhodnotit tento významný objekt jak z hlediska architektonického a urbanistického, tak i s přihlédnutím k uměleckým dílům, která jsou součástí jeho výzdoby. Zcela zvláštní kapitolu si dále vyžádá jeho posouzení jako objektu, v němž se v minulosti odehrály významné historické a kulturní události, závažné z hlediska politického, z nichž některé souvisejí s počátky samostatného československého státu a jeho kultury. I z uvedených důvodů je navrhován k prohlášení národní kulturní památkou, jež požívá nejvyššího stupně památkové ochrany.

Podívejme se nyní podrobněji na dějiny místa i objektů, které zde stávaly,

a jimž bylo dosud věnováno jen málo pozornosti. Zabýval se jimi pouze Jan Heřain, stavební archivář hlavního města Prahy, který svou práci publikoval ve Zprávách Komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek královského hlavního města Prahy ve II. a III. svazku z roku 1910 a 1911. Dále se této lokality okrajově dotkl Vilém Lorenc.¹

Dnešní parcela Reprezentačního či Obecního domu hlavního města Prahy zaujímá zčásti pozemky bývalého Králova dvora, který byl na rozlišení od ostatních městských sídel Václava IV. přesněji označován „u sv. Benedikta“, kdežto jiné staroměstské sídlo tohoto panovníka v Dlouhé ulici bylo jmenováno jako dům řečený „U černého orla“ či na kterém je namalován „černý orel“. ² Část pozemků bývalého Králova dvora se stala stavební parcelou druhého domovního souboru, v němž byl vybudován dnešní hotel Paříž. Tento komplex je oddělen od bloku Obecního domu ulicí, tehdy nazývanou Pařížská (dnes U Obecního domu). Další nová ulice, vymezující pozemky Obecního domu, se tehdy jmenovala Petrohradská, dnes U Prašné brány.³

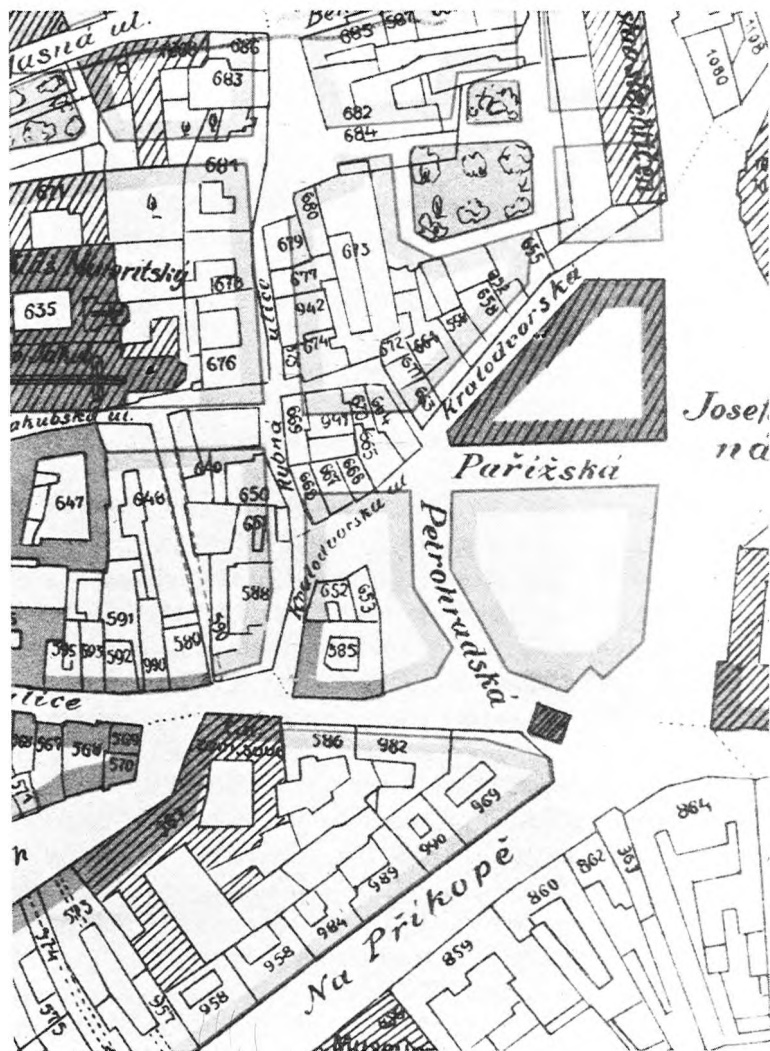
Interiér Obecního domu na náměstí Republiky. (R. Maleček)

Jméno Králův dvůr nese areál od roku 1385, kdy jej získal Václav IV., jeho dějiny však začínají ještě dříve. Pozemky byly součástí majetku řádu německých rytířů, kteří zde měli svou komendu u kostela sv. Benedikta, jenž tu stál od konce 12. století a byl vybaven panskou tribunou. Jak prokázal archeologický výzkum před výstavbou obchodního domu Kotva, němečtí rytíři se sem přistěhovali na začátku 13. století od kostela sv. Petra na Poříčí. Jejich pozemková držba se rozšířila v době kolem poloviny 13. století darem nebo odkazem jistého Pitrolfa, podkomořího Království českého.⁴ Na pozemcích, jež získali, stály dva domy, jeden menší a druhý větší. Mezi komendou a Královým dvorem vedla k bráně sv. Benedikta ulice, jež se napojovala na trasu dnešní ulice Truhlářské, směřující k osadě sv. Petra na Poříčí a k tamějšímu brodu. V souvislosti s Královým dvorem nás bude zajímat právě část pozemků a budov jižně od této ulice, patřící až do roku 1332 komendě německých rytířů. Deset let předtím, v roce 1322, byl u krále Jana Lucemburského obviněn z piklů proti království i královi vyšehradský probošt Jan, zvaný Volek, nevlastní bratr královny Elišky Přemyslovny. Byl předvolán před krále, obklopeného příslušníky šlechtické skupiny v čele s Jindřichem z Lipé. Pod tlakem se Jan Volek přiznal a byl uvězněn v klášterním vězení komendy německých rytířů u sv. Benedikta. Odtud se mu podařilo druhý den večer uprchnout do Bavor pod ochranu římského krále Ludvíka Bavorského. Také královna Eliška opustila České království a odjela za svou dcerkou do Bavor. Toho využili její šlechtičtí odpůrci k tomu, aby přesvědčili krále i o jejím údajném nepřátelství.

Teprve 2. ledna 1325 se královna Eliška z Bavor vrátila zpátky do Čech. Její tísnivou situaci vyvolalo důsledné plnění králova příkazu zadržovat královniny příjmy z věnných měst a dalších statků. I vyšehradskému proboštovi Janu Volkovi zabavil král všechny příjmy z úřadů, hodností a obročí včetně těch, jež mu udělil papež, což bylo protiprávní, ale už v říjnu roku 1323 ho vzal na milost a dovolil mu založit město Prachatice. Je pravděpodobné, že probošt Jan Volek zastával nadále své významné funkce, třebaže setrval v exilu.⁵ Do Prahy se vrátil takřka současně s královnou Eliškou. Jeho pobyt je doložen na Vyšehradě 18. ledna 1325. Král Jan mu vrátil zabavená benefícia a důstojenství, neboť prý se přesvědčil, že obvinění pocházelo ze zášti vůči Elišce Přemyslovně.⁶

Výše uvedené okolnosti zde uvádíme proto, že pomáhají aspoň poněkud osvětlit okolnosti, za nichž byl v roce 1332 proboštu Janovi darován z usnesení celé provincie českomoravského řádu německých rytířů pozemkový majetek, patřící ve 13. století Pitrolfovi.⁷ Tomek k tomu zajímavě podotýká, že mu byl darován z nějakých zvláštních důvodů, snad v souvislosti s jeho útekem z řádového vězení, jako náhrada za vytrpěná, byť dočasná příkoří. Mohl to být i projev snahy znovu získat přízeň člena královské rodiny, který byl mocným církevním hodnostářem a který se stal o dva roky později olomouckým biskupem, a to přičiněním mladého Karla, Janova prvorozeného syna, tehdy markraběte moravského.

Polohopisný plán Starého Města a asanačního obvodu Prahy I. a V. – Příloha k memorandu Soupisné komise královského hlavního města Prahy. (Repro R. Maleček)

Přemyslovec Jan Volek si ponechal své staroměstské sídlo i po udělení této hodnosti. Teprve v roce 1348 je daroval klášteru benediktinek u sv. Ducha, jehož byl spoluzakladatelem. Se založením tohoto kláštera byly spojeny složité majetkové transakce, počínaje odkazem několika vsí a značné finanční sumy, který učinil v roce 1346 Mikuláš, syn Menhartův z patricijského rodu Rokycanských. Vykonavatelem určil Jana Volka. Dar Jana Volka je tedy v přímé souvislosti se založením zmíněného kláštera.

Dalším příslušníkem rodiny Rokycanských byl Mikulášův bratr Meinhart,

jemuž patřil v Dlouhé ulici velký dům čp. 922/I, který se později dostal do držení krále Václava IV. a byl od roku 1401 nazýván dvorem královým „U černého orla“.⁸

Benediktinky od sv. Ducha po deseti letech držby, v roce 1358, nejprve propůjčily majetek kdysi Jana Volka u kostela sv. Benedikta Dětrichovi z Portic, biskupu Mindenskému, tehdy kancléři císaře Karla IV., na dobu jeho života. Po jeho smrti abatyše „dům nebo dvůr“ u sv. Benedikta spolu s konventem prodaly Těmovi z Koldic, mistru komory královské.⁹ Tento prodej potvrdil arcibiskup Jan z Jenštejna teprve roku 1385, až po smrti Těmy z Koldic. To souvisí nepochybně s dalším majetkovým převodem tohoto areálu, ke kterému došlo snad tím, že jej začal užívat král Václav IV. již na konci roku 1382 nebo na začátku roku 1383, jak svědčí listiny, datované „ve dvoře králově na Starém Městě“.¹⁰ Tomek dále uvádí, že po roce 1385 se podařilo získat pro krále Václava IV. „dům kdysi Velflovičů, ležící naproti“. Královův dvůr zaujímal tedy velké prostranství od dnešní ulice Královské a brány sv. Benedikta až k dnešní Prašné bráně, která tehdy ovšem ještě nestála. Její funkci zastávala branka u Velflinova domu, zmiňovaná k roku 1310. K tomuto domu se ještě vrátíme.

Je patrné, že držení areálu pozdějšího Králova dvora v první polovině 14. století bylo vždy v rukou osobností spojených s královským dvorem. Po Janu Volkovi, nevlastním bratrovi královny Elišky Přemyslovny, jenž byl proboštem vyšehradským, kancléřem Království českého a později biskupem olomouckým, jej užíval Dětrich z Portic, titulární biskup sareptský, později šlesvický, pak mindenský a nakonec arcibiskup v Magdeburku. Byl také proboštem vyšehradským a jako takový vykonával funkci kancléře Království českého. Byl důvěrníkem a rádcem císaře Karla IV. a zkušeným diplomatem, který sehrál významnou úlohu při přípravě Karlovy římské korunovace. Významným majitelem z okruhu císařského dvora byl stejnojmenný syn Těmy z Koldic, od roku 1318 člen Janovy dvorské družiny. V roce 1333 přešel do služeb markraběte Karla jako jeho rádce a osobní komorník. Těma z Koldic mladší po smrti svého otce zastával v královských službách rovněž funkci osobního komorníka a byl Karlovým rádcem a důvěrníkem. V roce 1348 se stal maršálkem královského dvora, roku 1355 císařským fojtem v Horní Lužici a posléze císařským hejtmanem ve Vratislavi. Od roku 1361 do roku 1383 byl mistrem císařské komory. Jak císař Karel IV., tak po jeho smrti i Václav IV. ho pověřovali funkcí zástupce panovníka v Českém království. Byl též členem královské rady.¹¹

Královův dvůr u sv. Benedikta se stal v době, kdy tu sídlil král Václav IV., dějištěm pohnutých událostí. V roce 1394 došlo k prvnímu zajetí panovníka na jeho sídle v Králově dvoře u hradu Žebráka, odkud byl odvezen nejprve do Prahy na Pražský hrad, pak do jižních Čech, a následně byl vězněn v Rakousku. Václav IV. byl ze zajetí propuštěn teprve po intervenci svého bratra Jana Zhořeleckého. Dne 6. března 1402 byl podruhé zajat ve svém dvoře u sv. Benedikta na

Starém Městě, a to na příkaz svého bratra Zikmunda Uherského. Uvězněn byl znovu v Bílé věži na Pražském hradě. Pak byl opět odvezen do Vídně, odkud se mu podařilo 11. listopadu 1403 uprchnout do moravského Mikulova a odtud se dostat přes Kutnou Horu do Čech a do Prahy. Zde se usadil nejprve ve svém novoměstském sídle na Zderaze. Teprve později, po sjednání dohody se staroměstskými konšely, se vrátil do svého dvora u kostela sv. Benedikta. Zabezpečil se však prolomením zvláštního východu ve staroměstské hradební zdi naproti klášteru sv. Ambrože, aby mohl snáze uniknout ze Starého Města na Nové Město, které mu bylo nakloněno. Kromě toho dal zřídit další branku v hradbách v ose dnešní ulice Havířské, kde se od té doby začalo říkat V prolomeném.¹²

26. srpna 1414 u příležitosti svolání mimořádné synody v Praze dal Mistr Jan Hus vylepit na vrata řady kostelů, univerzitních kolejí, arcibiskupova dvora na Malé Straně, různých sídel knížat v pražských městech a zejména na vrata královského dvora u sv. Benedikta vyhlášky s výzvou, aby mu kdokoli prokázal bludy a nesprávnosti ve víře. Nikdo se však nepřihlásil. Následujícího dne nebyl však na synod vpuštěn ani on, ani jím zplnomocněný mistr Jan z Jesenice, což si dali potvrdit veřejným písařem a svědky, jimiž byli univerzitní mistři a studenti. Jaké události přinesla vzrušená doba, je známé. O rok později byl mistr Jan Hus upálen v Kostnici a Václav IV. zemřel na Novém hradě u Kunratic.

Nehledě k vyplenění Králova dvora u sv. Benedikta, k němuž došlo po Václavově druhém zajetí v roce 1402, byl tento areál zpustošen v roce 1420, kdy se zde ubytovali táborští bojovníci i s koňmi a vozy, pro něž bylo na rozsáhlém nádvoří zajisté dosti místa. Zprávy o poškození Králova dvora jeho dočasnými obyvateli asi odpovídají skutečnosti, neboť je to v souladu s radikalismem Táborů. Staroměstští pak používali Králův dvůr k vojenským účelům až do roku 1436.

Králův dvůr u sv. Benedikta byl také svědkem rozepří mezi Starým a Novým Městem, nejprve o rozdělení církevního majetku v roce 1428. Tehdy se sešly na ploše mezi Královým dvorem a klášterem sv. Ambrože velké obce měst a při společném jednání dospěly k dohodě. Poté, v létě roku 1429, nastaly spory mezi Englišem a Příbramem, které měly teologický charakter. Byly podstatně hlubší, zejména v postoji k přijetí Zikmunda za českého krále. Na jedné straně stáli v této zásadní politické otázce Staroměstští spolu s Táboři, na straně druhé Novoměstští, kteří se připojili k radikálním Sirotkům. Spor vyústil v bojové střetnutí v srpnu roku 1429. Novoměstští obsadili své brány, Poříčskou a Horskou, které na základě výsady Karla IV. mohli užívat i Staroměstští. Novoměstští dále přehradili ulice u bran Starého Města řetězy. Vlastní boje propukly 14. října 1429 vzájemným ostřelováním z děl a velkých samostřílů, přičemž byly vrhány i velké zápalné šípy. Boje trvaly asi týden a o život v nich přišlo několik lidí. Po uzavření příměří došlo za přispění sirotčích a tábořských hejtmanů ke smíru, který byl vyhlášen na stejném místě jako před rokem. Tehdy byly obnoveny všechny zvyklosti vzájemného styku obou měst i konání výročních trhů

podle královských a císařských privilegií. Dále byla dohodnuta společná vojenská výprava obou měst spolu s táborskými a sirotčími vojsky do Lužice. K účasti pražských měst na tomto tažení však nedošlo. Pražané se spokojili s obležením tvrze v Roztokách u Prahy, avšak po necelém týdnu se jejich vojsko vrátilo do Prahy.

V roce 1436, po schválení kompaktát v Jihlavě, přijel císař do Prahy, a to do Králova dvora u sv. Benedikta. Údaj o jeho ubytování v královském dvoře u sv. Benedikta vyplývá z textu Václava Vladivoje Tomka.¹³ Při tom však Staré letopisy české uvádějí, že Zikmund „vjel do domu Hankova, který se nyní nazývá královnin dvůr“.¹⁴ K této otázce se ještě vrátíme v druhé části práce.

Po smrti císaře Zikmunda byl českým králem zvolen Albrecht Rakouský, Zikmundův zeť. Od 13. června 1438 sídlil v Praze v Králově dvoře u sv. Benedikta, ale za rok 27. října 1439 u Ostřihomi zemřel. Jeho syn Ladislav Pohrobek vyrůstal ve Vídni. Ovdovělá císařovna Barbora usilovala v té době nejen o dávky vinic z nově založených vinic kolem Prahy a o další dávky, například ungelt z vína vybíraný v Praze, nýbrž i o Králův dvůr u sv. Benedikta a královské pokoje na Pražském hradě. Představitelé pražských měst a jejich obce však císařovně nevyhověli. Tato jednání probíhala v roce 1441.¹⁵

V roce 1453 přijel Ladislav Pohrobek do Prahy a 28. srpna byl v katedrále sv. Víta korunován. Následujícího dne jel ve slavném průvodu do Králova dvora u sv. Benedikta. Na krátkou dobu ho v roce 1454 opustil, aby o velikonočních svátcích nepobouřil obyvatele Prahy, protože sám přijímal pod jednou způsobou. Po velikonočních se opět vrátil na Staré Město, a to do domu kdysi Hankova, který byl mezitím podle jeho přání nově upraven¹⁶ a nazýval se též Dvůr králové. Ladislav Pohrobek zemřel 13. 11. 1457.¹⁷ Pohřební průvod vyšel z Králova dvora přes Staré Město a Kamenný most na Pražský hrad.

V příštím roce byl svolán sněm na Staroměstskou radnici. Zde byl jednomyslně zvolen českým králem Jiří z Poděbrad, dosavadní zemský správce. Za zvuku zvonů byl nově zvolený král veden do Týnského kostela a odtud do královského dvora u sv. Benedikta, z něž se korunovační průvod vydal na Pražský hrad do svatovítské katedrály. Po vykonaném obřadu se král opět vrátil do svého staroměstského sídla. Korunovace královny se konala druhého dne. Pak následovala slavnostní hostina v královské síni Pražského hradu, po níž se královští manželé navrátili na Staré Město.

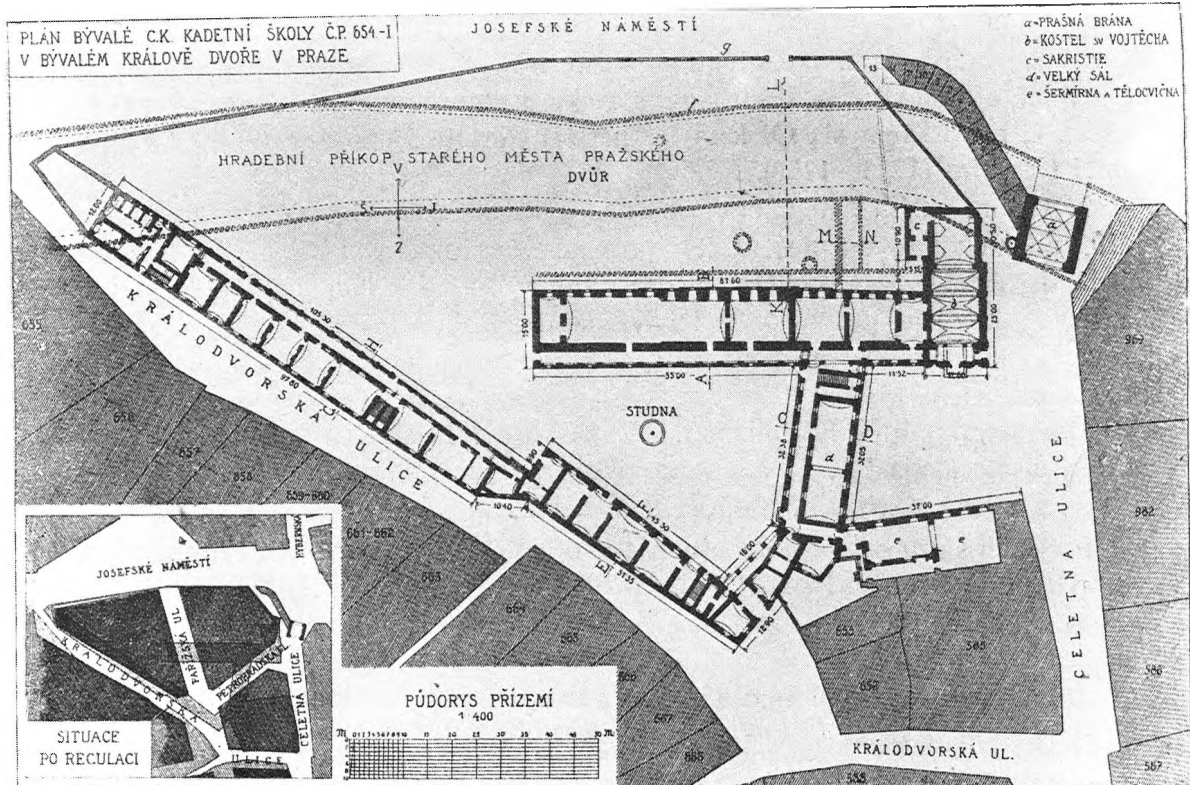
V královském sídle proti klášteru sv. Ambrože se konal 10. srpna 1462 sněm, který svolal Jiří z Poděbrad, aby na něm čeští stavové projednali výsledky královského poselstva k papeži. Ten žádal na králi Jiřím uskutečnění jeho tajné příslahy z roku 1458, že totiž bude v Českém království potírat všechny bludy, sekty a kacířství. Účast českých i moravských stavů na sněmu byla veliká, což nás zajímá proto, že prokazuje existenci velkého sálu v Králově dvoře. V tomto sále se odehrálo pravděpodobně i povýšení tří synů Jiřího z Poděbrad na říšská knížata

s udělením titulů hrabat kladských a vévodů minsterberských. Více podrobností o sněmu konaném v roce 1466 se dovídáme z pramenů, které použil V. V. Tomek. Uvádí se v nich, že shromáždění pánů a zemanů se konalo „v dolejší velké světnici ve dvoře královském na Starém Městě“. Tento velký sál je tedy situován nejspíše v přízemí.¹⁸ Zdá se, že kromě sálu, který je označován jako dolejší velká síň, byla v Králově dvoře ještě jedna větší prostora – „veliká síň“, kde se konal sněm 25. února 1467. Dále se V. V. Tomek zmiňuje, že v témže roce, 14. dubna, se sešlo asi 60 účastníků v „obecní síni dvora králova“. Z toho rozdílného označování míst, kde se scházeli čeští stavové k jednání, Jan Herain vyvozuje, že jedna velká prostora byla v přízemí a druhá menší jinde.¹⁹ Je ovšem otázkou, zda rozdíly v označení těchto prostor dovolují přijmout Herainovy názory i naše hypotézy, neboť chybějí bližší údaje o počtu účastníků shromáždění nebo o situování síní v přízemí či jinde.

Král Jiří z Poděbrad zemřel ve svém dvoře na Starém městě 22. března 1471 a tři dny nato vyšel pohřební průvod na Pražský hrad, kde bylo jeho tělo uloženo do hrobky českých králů. Po dlouhých jednáních byl českým králem zvolen Vladislav Jagellonský, prvorozený syn polského krále Kazimíra. Stalo se tak 27. května 1471. Do Prahy přijel nový král 19. srpna 1471. Pražané ho uvítali před hradbami a vedli na Staré Město do královského dvora. Zde ho pozdravili zástupci univerzity. Korunovace se konala 22. srpna a po obřadu se král v průvodu odebral do svého dvora na Starém Městě.

Na jaře roku 1475 začali Staroměstští budovat „novou věž“, dnes nazývanou Prašná brána. Byla určena nejen k zachování staroměstských hradeb,²⁰ ale i k okrase města a Králova dvora. 20. března 1475 položil Vladislav do východního nároží základní kámen. Brána byla situována v příkopu staroměstských hradeb, což je také patrné z kresby Rolanda Saveryho, kterou publikoval Vilém Lorenc.²¹ Při výkopech pro výstavbu Obecního domu se v roce 1905 našly konstrukce klenutého mostu, který vedl přes příkop.²² Pohled na novou věž je zachycen i na vedutě Filipa van den Bosche z roku 1606 a na rytině Folperta van Ouden-Allena z roku 1685.

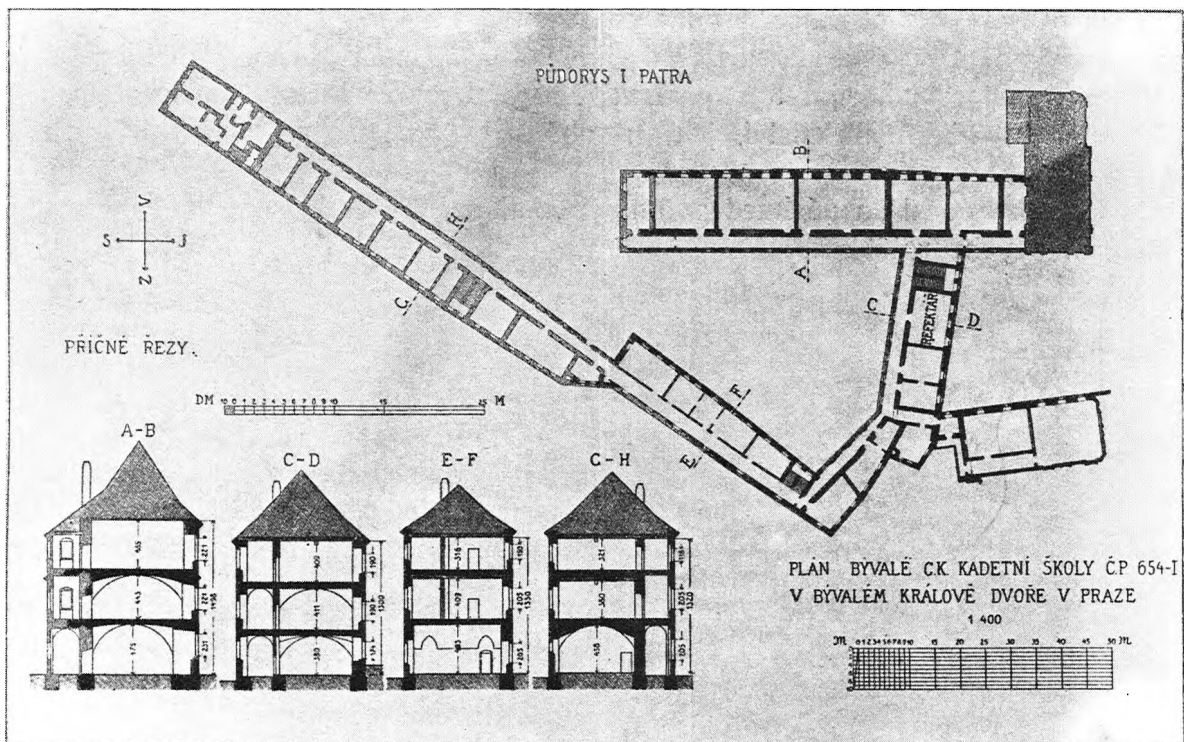
Stavbu „nové věže“ započal kameník Václav ze Žlutic. Ve druhém roce stavby povolali staroměstští konšelé ke spolupráci bakaláře Matěje Rejska z Prostějova, správce Týnské školy, aby pracoval na sochařské výzdobě a na architektonických člancích této věže, která měla reprezentovat Staré Město. V roce 1478 převzal Matěj Rejsek stavbu věže cele. Po šesti letech se král Vladislav náhle přestěhoval i s celým svým dvorem ze Starého Města na Pražský hrad, který se za pomoci knížete Hynka, syna Jiřího z Poděbrad, opevnil a vyzbrojil i děly.²³ V. V. Tomek k tomu uvádí, že novoměstský soused, jemuž patřil dům Na příkopě proti „nové bráně“, vyběhl ze svého domu s kuší, do níž vložil šíp a namířil na krále Vladislava, který vyhlížel z okna svého dvora. Při tom křičel na krále: „Vydejte nám ty zrádce!“²⁴

Zaměření Králova dvora, příloha stati J. Heraina ve Zprávách Komise pro soupis stavebního města Prahy, sv. II. a III., Praha 1910 a 1911 – zaměření přízemí. (Repro R. Maleček)

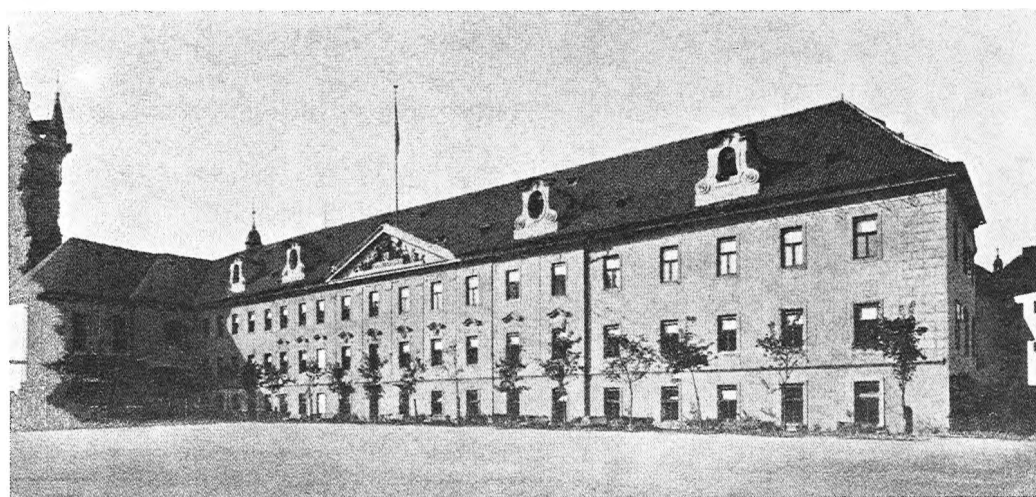
Na „nové bráně“ se pak ještě pracovalo, avšak asi v pomalejším tempu. Hlavní pozornost věnoval Vladislav po svém přesídlení na Hrad jednak královskému paláci, zejména takzvanému Vladislavskému sálu, jednak hradnímu opevnění. Vladislavský sál se stavěl i po roce 1490, kdy se Vladislav stal králem uherským.²⁵ Králův dvůr na Starém Městě, po 100 let obývaný českými panovníky, od té doby chátral, ale ještě v roce 1518 se v něm konal sjezd rytířů, kteří se tu domlouvali o společném postupu proti pánům.²⁶ To znamená, že ještě v tomto roce musel být Králův dvůr u sv. Benedikta aspoň částečně schopný k užívání. Ze zápisu v zemských deskách²⁷ vyplývá, že byl ještě před Vladislavovou smrtí (13. března 1516) zastaven Oldřichu Humberkovi. Po Humberkově smrti jej získal Václav Rombhaupt. Král Ferdinand I. pak celý velký areál rozdělil na části a v roce 1547 postoupil Jindřichovi ze Žeberka, kterému patřila severní část areálu; bylo provedeno ohledání, při němž se zjistilo, že jednotlivé objekty jsou ve velmi špatném stavu.

Z dalších písemných dokladů, citovaných Janem Herainem, je patrné, že některé části Králova dvora byly obnoveny, většina jeho objektů však byla v druhé

Zaměření Králova dvora – zaměření 1. patra a svislé řezy. (Repro R. Maleček)

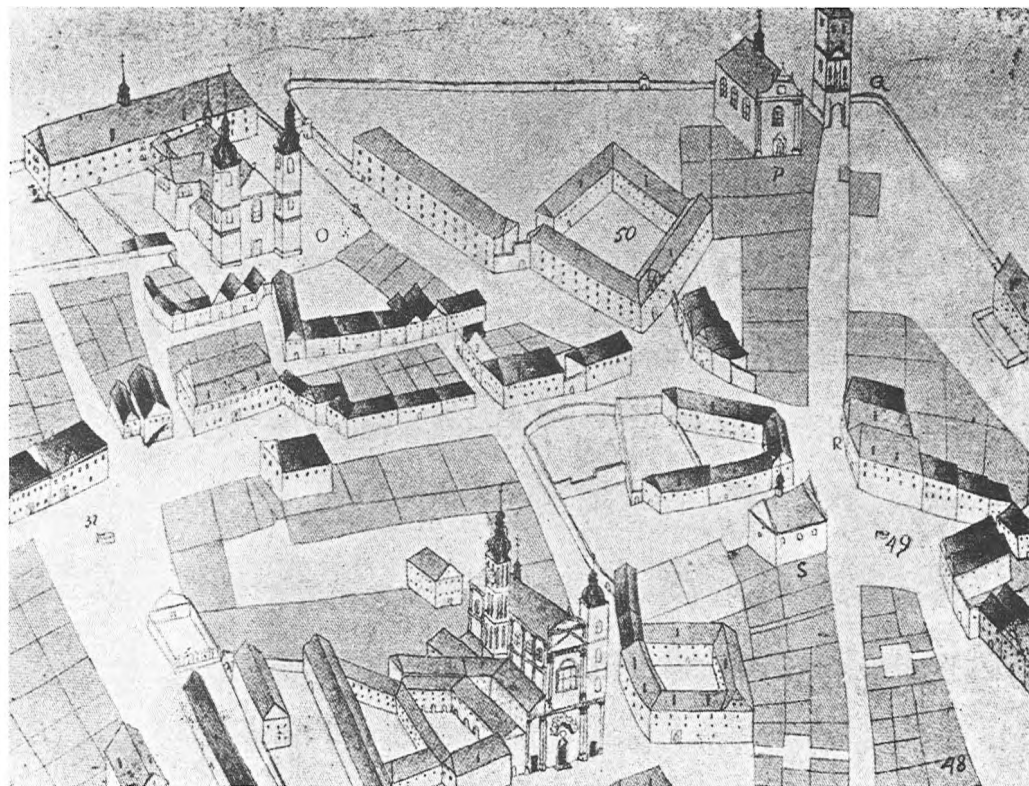
Zaměření Králova dvora – fotografický pohled z Josefského náměstí (dnes náměstí Republiky). (Repro R. Maleček)

polovině 16. století pronajata více než 30 řemeslníkům a příslušníkům městské chudiny. Po bitvě na Bílé hoře propadla severní menší část areálu, tvořící dědictví po Janu Hruškovi z Března, z jedné třetiny konfiskaci, protože Adam Hruška z Března se podílel na odboji stavů proti císaři Ferdinandovi II. Tuto část odprodal císař roku 1625 Polyxeně z Lobkovic, rozené z Pernštejna. Větší díl bývalého královského dvora byl v držení Lobkoviců již od roku 1554. V roce 1631 koupil celý areál královského dvora pražský arcibiskup, kardinál Arnošt z Harrachu, za 15 428 kop míšeňských grošů a 40 krejcarů. Další koupí pak získal poslední část bývalého královského sídla, to jest „stavení s věží“, která stávala v zahradě, rozkládající se v hradebním příkopu.²⁸ Arnošt Harrach koupil Královský dvůr u sv. Benedikta s úmyslem zřídit zde kněžský seminář pro fary pražské diecéze a některé řeholní řády s výjimkou jezuitů, v jejichž rukou byla teologická fakulta pražské univerzity. Pohnuté válečné události způsobily, že se stavebními úpravami se započalo sice již v roce 1631, ale obsazení Prahy Sasy v témže roce způsobilo oddálení přednášek a vyučování až do roku 1636, a to jen na krátkou dobu, neboť při Bannerově vpádu v roce 1639 zde byli uloženi císařští žoldnéři, ranění při potyčkách se švédskou armádou. Po dobu osmi měsíců jich zde bylo ošetřováno asi 300. Alumnové se vrátili až roku 1640, ale seminář byl znovu uzavřen pro strach ze švédského vojska, které porazilo císařské u Jankova.

Kardinál Harrach koupil prostřednictvím svých zástupců v roce 1647 od obce Nového Města další pozemky, jimiž rozšířil zahradu dosti daleko za staroměstský příkop, který dal zasypat. V roce 1673, za arcibiskupa Matouše Sobka z Bílenberka, bylo postaveno nové křídlo semináře, které však v roce 1689 vyhořelo. Po tomto požáru, založeném francouzskými paliči, seminář v bývalém dvoře králově znovu vybudoval arcibiskup Jan Bedřich z Valdštejna. Tehdy byl postaven také kostel sv. Vojtěcha podle plánů Jana Baptisty Matheye (1694–1697).

V roce 1744 po obsazení Prahy pruským vojskem se seminář znovu stal vojenskou nemocnicí a po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 byl přenesen do Klementina. Čtyři roky poté umístil erár v prostorách bývalého semináře a kdysi Králova dvora kasárna granátníků. Z kostela sv. Vojtěcha se stalo vojenské skladiště, které zde zůstalo až do roku 1804, kdy objekt opět začal sloužit své funkci jako kostel pražské posádky. Areál roku 1820 zaměřený hejtmanem Schaffalitzkým se začal nazývat Královodvorskými kasárnami.²⁹ Od roku 1869 zde sídlila kadetní škola, která tu byla až do roku 1900, kdy byl kostel pražské posádky zrušen a hlavní oltář od Michaela Willmanna přemístěn do kostela sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech v Kanovnické ulici. Autorem pláten na bočních oltářích byl Jan Kryštof Liška.³⁰ Na vystěhování kadetky čekala již Živnostenská banka, která areál koupila v roce 1899, a dala si vypracovat plán na rozprodej pozemků. Bourání budov probíhalo od července 1902 do srpna 1903. Areál až do demolice budov sloužil různým účelům. V kostele sv. Vojtěcha se

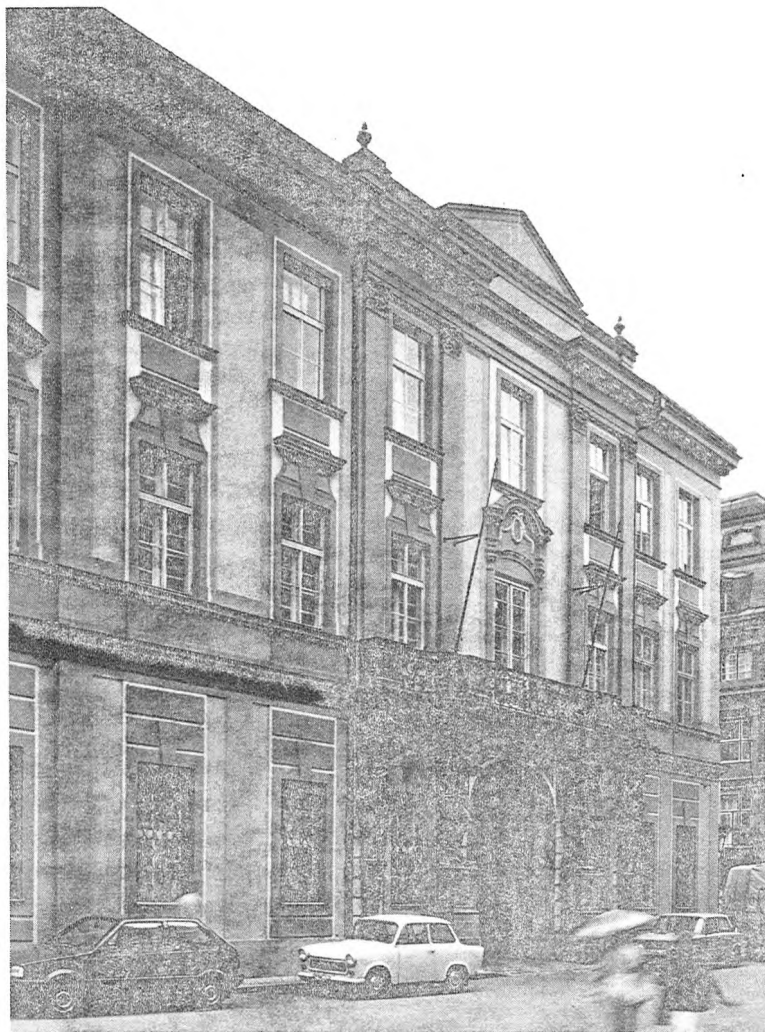

Výsek z plánu mlynáře V. J. Veselého z r. 1729. (Repro R. Maleček)

v roce 1901 vystavovalo velké plátno V. Sochora Bitva u Střezetic v roce 1866, na dvoře bylo kluziště a sklad. V roce 1902 až 1904 byly zde manéže berlínského cirkusu.

Jan Herain se zmiňuje o tom, že při bourání objektů Královdvorských kasáren zjistil ve zdivu hlavní budovy podél dnešního náměstí Republiky mnoho gotických profilovaných článků, jež byly mnohdy použity druhotně. Tyto nálezy chtěl uchovat pro lapidárium, ale ztratily se. Při výkopu sklepů a základů dále zjistil bývalý příkop staroměstských hradeb s vyzděnými stěnami. Jeho šíře činila téměř 20 metrů, dole 16 metrů, hloubka 7,5 metru.³¹ To je v podstatě všechno, co by bylo mohlo sloužit jako hmotný pramen ke středověkým dějinám Králova dvora, kdyby se zmíněné zlomky zachovaly nebo kdyby byly aspoň zakresleny a vyfotografovány.

Ke Královu dvoru máme jen málo ikonografických pramenů, které by nás informovaly o jeho podobě. Kromě celkových vedut z počátku a konce 17. století je k dispozici plán mlynáře Václava J. Veselého z roku 1728 a pak perspektivní plán Daniela Hubera z roku 1769. Ten zachycuje konfiguraci budov Králova

Průčelí čp. 587/I – palác Mincovny. Stavba zbudovaná v l. 1755–1759 podle projektu Jana Josefa Wircha na místě staršího domu kdysi Václava IV. Výrazná pozdně barokní stavba s portikem s postavami horníků a vojáků od Ignáce Platzera, byla r. 1784 přestavěna Františkem Hegerem a znovu v l. 1857–1858 stavitelem Josefem Maličkým, který připojil novou přilehlou budovu k Ovocnému trhu. Přízemní podloubí novodobé. (R. Maleček)

dvora včetně kostela sv. Vojtěcha i některých detailů budov, jako jsou například přízemní arkády na barokním přístavku podél Královodvorské ulice. Nejstarším plánem Králova dvora, který byl od roku 1777 využit jako kasárna a skladiště, jsou plány z roku 1820, zaměřené hejtmanem Schaffalitzkým.³² Další plány jsou součástí práce Jana Heraina, publikované ve Zprávách Komise pro soupis stavebních a historických památek královského hlavního města Prahy,

svazek II. a III., v roce 1910 a 1911, a to v souvislosti s demolicí Králova dvora a výstavbou Reprezentačního domu.

Vilém Lorenc se v souvislosti s urbanistickým vývojem přilehlých oblastí Nového Města zabývá i městskými sídly Václava IV.³³ Vyslovil hypotetické předpoklady, že Králův dvůr u sv. Benedikta byl projektován a budován jako „sídlo mladšího krále“, neboť Václav IV. byl zvolen a korunován v roce 1376 jako římský král. S touto hypotézou nelze souhlasit, neboť písemné doklady, které jsme výše uvedli a které hovoří o držbě pozemků a budov v blízkosti sv. Benedikta v rukách Jana Volka, benediktinek od sv. Ducha, Dětricha z Portic a Těmy z Koldic tomu odporují. Je však nepochybné, že již za Jana Volka to byl významný a rozsáhlý areál, vybavený nepochybně vynikajícími budovami, které Václav IV. ještě doplnil a zvelebil.

Vilém Lorenc ve své práci věnované Novému Městu³⁴ provedl rekonstrukci bývalé královské rezidence na Starém Městě blíže sv. Benedikta, včetně průběhu staroměstského opevnění. Z této rekonstrukce jsou patrné vztahy Králova dvora ke komunikacím, což je otázka, která si zaslouží zvláštní práci, zejména ve vztahu k problému brány proti sv. Ambroži (U hybernů). Nás nyní zajímá pouze velká parcela trojúhelníkového tvaru mezi Královodvorskou a Celetnou ulicí a prostranstvím před sv. Ambrožem (Josefské náměstí, dnes náměstí Republiky). O Hankově domu čp. 587/I na nároží Ovocného trhu a Celetné ulice pojednává druhá část této práce. V. Lorenc se pokusil s přihlédnutím k plánům těchto míst vymezit vlastní areál Králova dvora,³⁵ jehož hlavní budova se do výstavby Obecního domu zřejmě zachovala jen z části. Tvořila východní křídlo, jehož obvodová zeď, přivrácená k opevnění Starého Města, tedy k dnešnímu náměstí Republiky projevuje v zaměření nepravidelnou, ale mohutnou sílu zdiva. Přibližně ve středu tohoto křídla dosahovalo v délce 27 metrů síly 2,45 až 2,76 metru. To nepochybně naznačuje středověký původ zdiva tím spíše, že podle zaměření Schaffalitzkého dosahovala tato zeď až 15 metrů výšky. Na její zvýšenou sílu upozornil již Herain, avšak nevyvodil z toho důsledky. Od příkopu, zjištěného Herainem na západ i východ, byly v podloží nalezeny čisté štěrkopísky. Příkop byl zavezen stavební sutí.

Podle rekonstrukce V. Lorence byl prostor Králova dvora vymezen tak, že kostel sv. Vojtěcha stál jižně mimo hranice areálu. Zdá se, že toto vymezení nelze v plné míře akceptovat. Lorenc totiž při své rekonstrukci nevzal v úvahu Herainovo konstatování o vybudování vnějšího točitého schodiště na severní straně Prašné brány, které zde bylo přistavěno v roce 1592. Tento schodištní přístavek byl označen erbem Václava Krocína z Drahoberle a byl za Mockerovy opravy odstraněn. Schodiště mělo nahradit přístup z Králova dvora po pavlačovém přemostění, jemuž odpovídaly konzoly v 1. patře věže. Důvod této přestavby spočíval podle Jana Heraina v tom, že král měl původně právo užívat i interiéry věže, a že v době, kdy se v 16. století užívání svého dvora již vzdal, chtěla si staroměst-

ská obec zajistit do věže, kterou vybudovala, vlastní přístup.³⁶ To prokazuje, že přinejmenším od konce 15. století, kdy byla brána postavena, stála na pozemku pozdějšího kostela sv. Vojtěcha ze 17. století budova, která byla s věží spojena pavlačí. Jižní hranice Králova dvora tedy byla oproti Lorencově rekonstrukci posunuta dále k jihu. Tím lze vysvětlit, proč krátké severojižní křídlo, kolmé k Celetné ulici, vytváří se západním průčelím kostela sv. Vojtěcha volné prostranství.

Jan Herain uvádí ve své citované práci, věnované Královu dvoru u sv. Benedikta, zprávy ze 16. století, z nichž vyplývá, že tento areál měl tehdy dva vchody, kryté přechody a pavlače, spojující jednotlivé objekty včetně Nové (Prašné) brány. Areál měl několik věží, ale jejich umístění není známe, takže je nelze bezpečně určit. Není také jisté, zda je v nich zahrnuta i Nová brána, případně věž, již dříve zmíněná k roku 1659. Písemné prameny se zmiňují i o domečku s opuštěnou věží, kde byl v předchozích dobách chován lev, heraldické zvíře českých králů. Celou situaci znejasňuje i ta okolnost, že v 16. století byl areál královského sídla rozdělen přinejmenším na dvě části oddělené zdí. Ke Královu dvoru patřily zahrady a vinice, vně bývalého staroměstského opevnění, i volná prostranství a dvory. Skutečnost, že sídlo českých králů od konce 15. století nepřetržitě pustlo a že bylo znešvařováno nejrůznějšími přístavky a nevhodným využíváním, ztěžuje představu o jeho skutečné podobě před zánikem na přelomu minulého a tohoto století.

Poněkud jiné osudy má dům čp. 587/I, který byl nazýván Mincovnou. I jeho historie je podstatně starší než doba, kdy toto pojmenování vzniklo. Sahá až do počátku 13. století, kdy patřil příslušníkům pražského patricijského rodu Velflovičů, kteří také nesli jméno „de turris“, tj. „od věže“. Otázkou přízviska tohoto rodu se zabýval svého času V. V. Tomek a poté v souvislosti s domy s věží, které stály na jižní straně „Nového tržiště“, nazývaného též Havelským tržištěm, i Dobroslav Mencl.³⁷ Menclův správný názor, že toto přízvisko neznamená vždy rodné jméno jedné rodiny, však nepopírá; vlastník domu čp. 587/I Mikuláš nesl přízvisko „od věže“ právě tak jako jiný Velflinův potomek, kterému patřil dům čp. 403/I a který měl podací právo ke kostelu sv. Havla. Oba Velflinové měli totiž domy, které byly opatřeny věžemi.³⁸

Nejstarší zmínka o domě Mikuláše „od věže“, čtvrtého syna zakladatele rodu, je z roku 1310; z doby bojů o český trůn. Z líčení Zbraslavské kroniky je patrné, že dům Mikuláše „od věže“ na Starém Městě v nich sehrál důležitou roli. V tomto roce došlo před Pražským hradem k utkání mezi českými pány, kteří stáli v opozici proti Jindřichovi Korutanskému, a Jindřichem z Aufensteina. Současně na Starém Městě povstal lid proti přívržencům Jindřicha Korutanského z řad patricijců. I když se tyto bouře posléze uklidnily, mnozí měšťané, mezi nimi Velflovici, opustili Prahu.³⁹ Také vojsko Jindřicha Korutanského odtáhlo a s pomocí míšeňského vojska zanedlouho dobylo Kutnou Horu. Pro rozpolcenost české

vládnoucí společnosti v této době je příznačné, že straníci Jindřicha Korutanského včetně některých patriciů oblehli po obsazení Kutné Hory Staré Město. Staroměstští odmítli uposlechnout výzvy Jindřicha Korutanského, aby ho pustili do svých bran, protože se připravovali na přijetí Elišky Přemyslovny a jejího lucemburského manžela. Dovolili však, aby Eliščina sestra Anna, manželka Jindřicha Korutanského, bydlela v domě Mikuláše Velflina, který přiléhal k Horské bráně (dnešní Prašná brána), čímž Jindřichu Korutanskému a jeho vojsku umožněn kontakt se stoupenci ve městě. Tudy také vnikli Míšňané do Starého Města, kde začali loupit. V listopadu 1310, když vojsko Jana Lucemburského už operovalo ve středních Čechách, obsadili stoupenci Jindřicha Korutanského staroměstské hradby vojskem a začali opevňovat městské brány. V nejstarší staroměstské knize je zmínka o vojenském vybavení brány, která je tu označována jako brána Mikuláše „od věže“, nikoli městská. Právě na tuto bránu zaútočilo vojsko Jana Lucemburského a bylo odraženo. Do Prahy vstoupilo teprve 13. prosince díky lsti Eliščina kaplana, který zůstal ve městě a trojím zazvoněním na větší zvon Týnského kostela dal znamení, že cech řezníků a další Janovi spojenci otevřeli bránu u Anežského kláštera.⁴⁰ Za tyto zásluhy polepšil král Jan staroměstským řezníkům jejich erb.

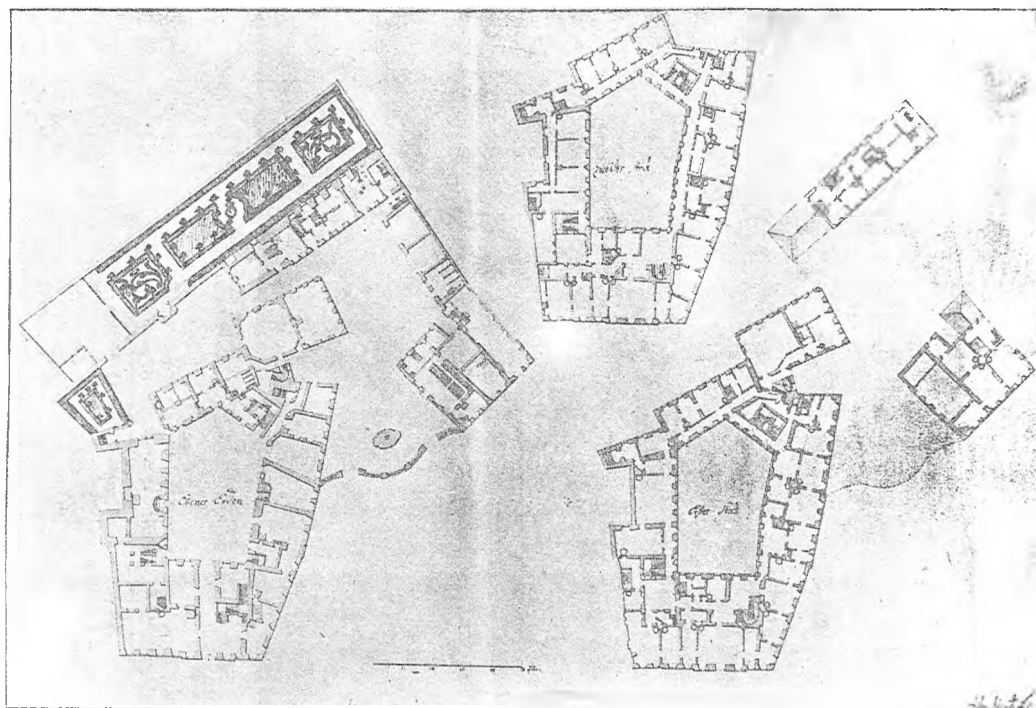
Velflovici, kteří původně k přívržencům Jana Lucemburského nepatřili a dokonce proti němu aktivně bojovali, jak ukázaly události v roce 1310, stali se po Janově nástupu na český trůn jeho straníky. Vyplyvá to z písemných zpráv, kde se uvádí, že byli královými věřiteli, a že jmenovaný Mikuláš „od věže“ byl do roku 1332 staroměstským přísežným, to je členem městské rady.⁴¹ Majetek Velfloviců byl nepochybně veliký, a to i mimo Staré Město, což umožňovalo uspokojování králových nenasytných potřeb pro jeho ambiciózní politické a diplomatické akce.

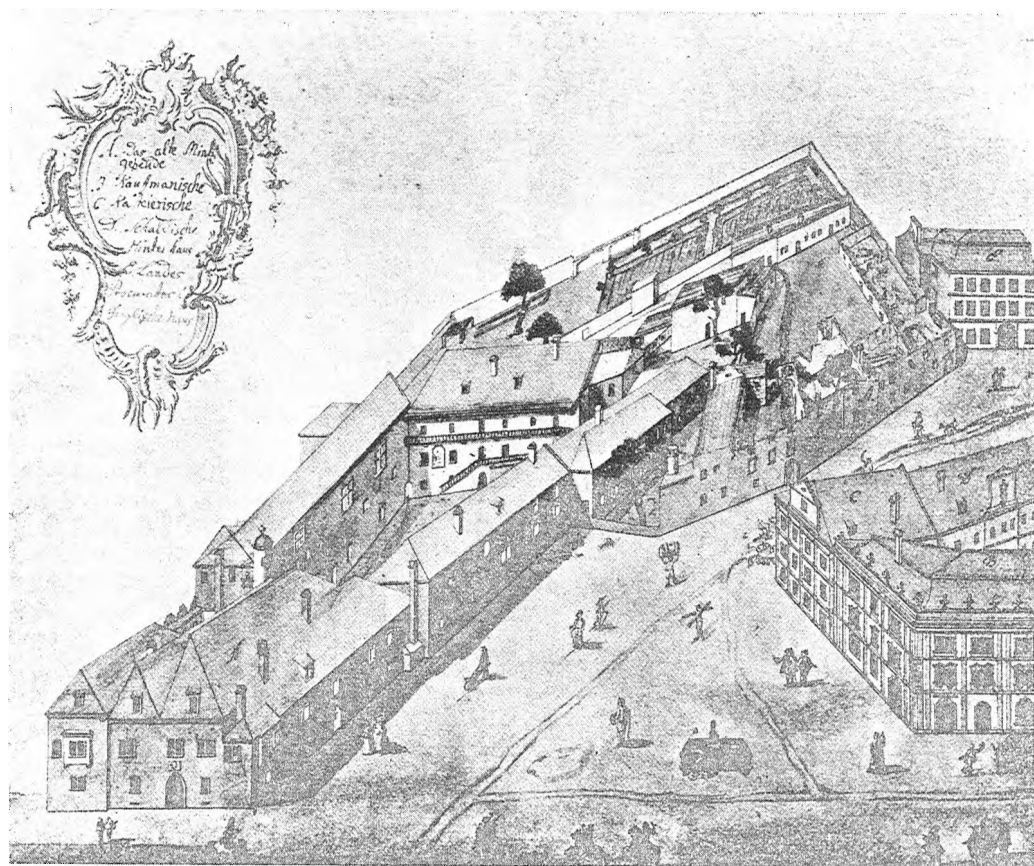
Další dějiny domu kdysi Mikuláše „od věže“ neznáme. Tomek pouze uvádí,⁴² že dům čp. 587/I v Celetné ulici vedle brány k sv. Ambroži nebyl již v letech 1353 až 1363 v držení vnuka téhož Mikuláše „od věže“, syna Velflinova. Dům, který sledujeme, se stal někdy na konci šedesátých či sedmdesátých let 14. století vlastnictvím Jana Brunova, zvaného Hánek nebo také Hanko.⁴³ Tento slezský šlechtic zahájil v šedesátých letech 14. století svou kariéru jako písař císařské komory Karla IV. Později získal hodnost císařova sekretáře a protonotáře krále Václava IV. a stal se proboštem v Lubuši (1375–1386); současně působil jako královský podkomoří (1381–1384). Byl zvolen kaminským biskupem (1386–1394). Působil též jako nejvyšší kancléř Království českého v letech 1384 až 1396.⁴⁴

Přehled jeho funkcí napovídá, že Hánek Brunův patřil k zvláštním oblíbeným Václava IV. a byl i členem jeho královské rady. Dům je naposledy jmenován k roku 1404 jako dům pana Hanka, bývalého kancléře.⁴⁵ Podle pramenu z roku 1409, který cituje Tomek, byly na parcele domy dva, jeden větší a druhý menší.

Menší dům byl později vlastnický oddělen. Zajímavá je zpráva z roku 1413, která hovoří o shromáždění královské rady v malém sále, kde byly namalovány nahé lazebnice (*nudae lixae*).⁴⁶ Známe-li iluminace vídeňských rukopisů Václava IV., zejména jeho bible, Ptolemaiova Quadripartitu či Astronomického rukopisu a dalších,⁴⁷ je tato tematika pro králův dvorský okruh příznačná. Avšak nejenom v rukopisech, ale i na malbách v průjezdu mostecké věže Karlova mostu najdeme motivy lazebnic a dalších emblémů Václava IV. (věník, ledňáčkové). Lze předpokládat, že výzdoba zmíněného malého sálu měla obdobný charakter. V tomto směru je to jediný písemný doklad o malířské výzdobě domu kdysi Hanka Brunova, není však vyloučeno, že mohla být bohatší. Zbývá položit otázku, zda nástěnné malby byly pořízeny Hankem Brunovým, nebo až za Václava IV., který jej nabyt po jeho smrti v roce 1409. Jisté je jenom to, že Václav IV. přenechal menší dům, který stál vedle domu Hankova (dům čp. 586/I) Albertu Švarcholcovi, služebníku pana Hanka.⁴⁸

Plány A. Kuntze k článku A. Podlahy: Plány a kresby, chované v kanceláři správy hradu Pražského, Památky archeologické XXXII, roč. 1920–1921 – půdorys dochovaného stavu před přestavbou v polovině 18. století. (Repro R. Maleček)

Plány A. Kuntze – perspektivní pohled na areál Mincovny před přestavbou v polovině 18. století. (Repro R. Maleček)

Za husitských válek, v roce 1421, dala staroměstská obec Hankův dům či dvůr, jak se také někdy říkalo, Jakubu Všerubovi „jakožto nejvyššímu vladaři mince naše Pražské“. ⁴⁹ Sloužil pak jako pražská mincovna, avšak už v roce 1429 tu bydlelo šest nájemníků. To znamená, že mincovna zde pravděpodobně již nepracovala. V dubnu 1431, po dobu jednání kněží a zástupců univerzity s kněžími tábořskými a sirotčími o vystoupení Čechů na basilejském koncilu, v něm bydleli tábořští kněží a konali zde obřady bez ornátů.

O pět let později, v roce 1436, když byl uznán za českého krále, se ve dvoře Hanka Brunova ubytoval císař Zikmund. ⁵⁰ Tomek k tomu cituje Staré letopisy české, že Zikmund vjel do Prahy „do domu Hankova, který se nyní nazývá královnin dvůr“. To by znamenalo, že se tak nazýval již dříve, před husitskou revolucí. V rozporu s tím však Tomek udává ve svém Dějepisě, ⁵¹ že se Hankovu domu říká královnin od doby, kdy zde bydlela manželka Jiřího z Poděbrad Johana.

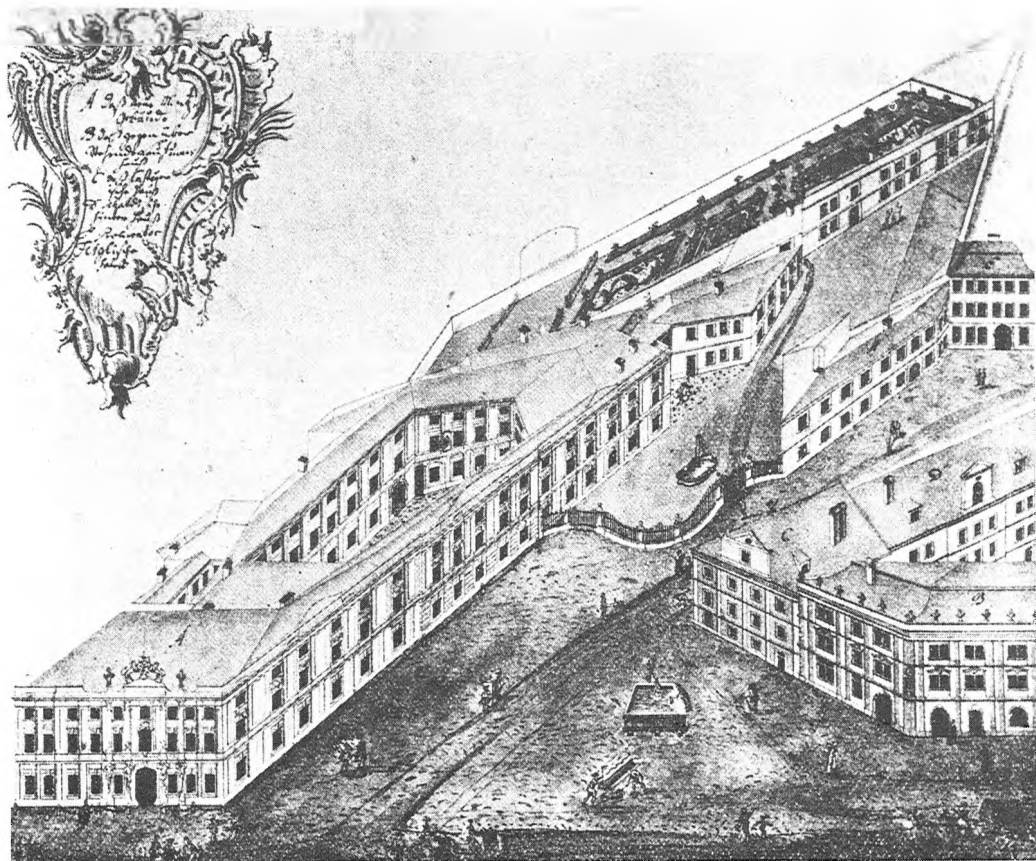
V 15. století byl Hankův dům královským majetkem a královna Johana k němu opět přičlenila i menší dům, odprodáný Václavem IV. Hankovu služebníkově. V roce 1461 jej koupila zpět i se sladovnou a pivovarem za 150 kop českých grošů. Po celé 15. století se dům kdysi Hanka Brunova nazýval domem či dvorem královním. Tak se uvádí ještě v roce 1492.⁵²

Záměr obnovit mincovnu, která zde bývala v roce 1421, se objevil v roce 1536 v souvislosti se žádostí staroměstských měšťanů, financujících těžbu stříbra v okolí Stříbrné Skalice. Teprve dva roky nato rozhodl Ferdinand I., že dnešní dům čp. 587/I, tehdy Adama Říčanského z Říčan, má být pronajat pro účely mincovny.⁵³ Po polovině 16. století požádala Česká komora paní Evu Říčanskou z Říčan, aby předložila doklady o nabytí objektu, paní Eva je však nemohla nalézt. Spor skončil v roce 1558 nařízením Ferdinanda I. vyplatit jí částečnou úhradu 300 kop českých grošů. Poté podnikl Bonifác Wohlmuth stavební úpravy, asi dost rozsáhlé, přičemž si však objekt zachoval středověký ráz. To vyplývá z plánů dochovaného stavu, které v druhé polovině 18. století vypracoval Antonín Kuntz.⁵⁴ Jeho pohled z ptačí perspektivy zachycuje zástavbu pozemků na čp. 587/I od Celetné ulice až na Ovocný trh k čp. 573/I, tedy k univerzitní koleji Václava IV. V pohledu se promítá postupné narůstání a slučování několika objektů, jejichž štíty jsou kolmé k Celetné ulici. Jejich korunní římsy nejsou jednotné, fasády malebně člení arkýře na konzolách. Do domu se vcházelo z Celetné ulice hrotitým gotickým portálem. Je patrné, že objekt měl několik dvorů. Zajímavá je východní část křídla podél Příkopů: přízemí má malá okna a 1. patro je proloženo okny obdobného charakteru, nikoli však v osách přízemních otvorů. Druhé patro mělo tři pravouhlá okna s vloženými kříži, jež mají gotický charakter. Okna nepochybně osvětlovala menší sálový prostor a je otázkou, zda by mohl být onou výše zmíněnou síní, zdobenou malbami. Na severní straně tohoto křídla je zřetelná věžička, pravděpodobně s vloženým točitým schodištěm.

Rovněž středověký charakter má křídlo, které sleduje uliční čáru Ovocného trhu směrem k jihozápadu. Na Kuntzově pohledu jsou v těchto místech vidět objekty, které jsou vlastně spáleništěm. Obvodová zeď budovy situovaná do Ovocného trhu je ukončena cimbuřím. Její přízemí je bez otvorů. Také další objekty, tvořící západní křídlo dvora, mají charakter spáleniště.

Druhý pohled Antonína Kuntze na objekt čp. 587/I již zachycuje stav po přestavbě, která probíhala asi od roku 1755 na náklad hraběte Františka Josefa Pachty z Rájova, nejvyššího mincmistra, a od roku 1757 ředitele tereziánské přestavby Pražského hradu.⁵⁵ Musíme si však položit otázku, kdo je projektantem této přestavby, jež i nadále zachovávala funkci budov pro účely mincovny. Zdá se, že jím není autor zmíněných plánů a pohledů Antonín Kuntz, ale Josef Wirch. V žádosti o místo dvorního architekta Wirch totiž dokládá své umění právě stavbou pražské mincovny.

Kuntzovy plány ukazují, jak Mincovna vypadala po přestavbě. Je na nich za-

*Plány A. Kuntze – perspektivní pohled na areál Mincovny po přestavbě v polovině 18. století.
(R. Maleček)*

kresleno nároží Celetné ulice a Ovocného trhu. Obě jeho patra, spojená vysokým pilastrovým řádem, mají pozdně barokní charakter. Vstupní portál z Celetné ulice je trojdílný a je umístěn asymetricky. Ve střední ose portálu je vjezd do domu s dvěma okny po stranách. Celý útvar nahoře ukončuje balkón na konzolách, jež nesou čtyři atlanti v podobě zbrojnošů a horníků. Portál lemují celé postavy zbrojnošů v antikizujícím odění, hornictví symbolizují také nepravidelné kusy lomového kamene na přechodovém článku mezi postavami a vlastní konzolou. Plastiky vytesal František Ignác Platzer v roce 1759.⁵⁶ Tento portál se zachoval i po mladších úpravách a přestavbách dodnes. Kuntzův pohled zachycuje nad korunní římsou – jen na straně do Celetné ulice – atiku, která je v úseku nad portálem snižena. V ose portálu je na ní umístěna plastika dvou k sobě obrácených lvů ve skoku, kteří přidržují blíže neurčenou střední plastiku.

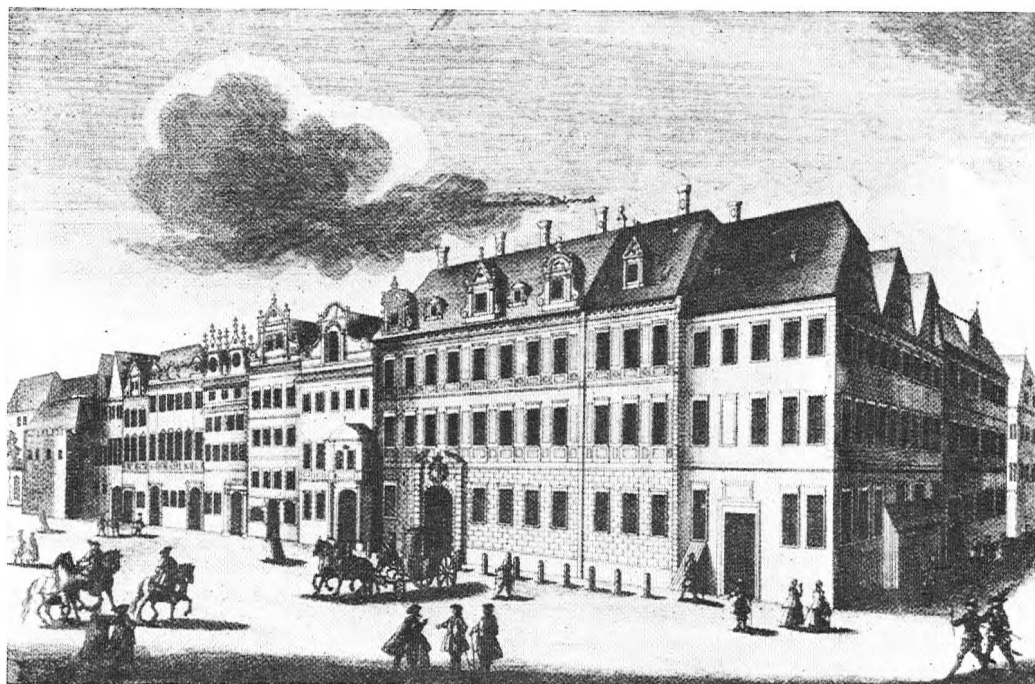
Porovnáme-li pohled Antonína Kuntze z ptačí perspektivy s pohledem Bedřicha B. Wernera na Ovocný trh z doby kolem roku 1740,⁵⁷ zjistíme, že Wernerovo dílo zobrazuje objekt s cimbuřím ještě nevyhořelým. Je pravděpodobné, že k požáru této části dnešního čp. 587/I došlo mezi datem Wernerova pohledu na Ovocný trh a Kuntzovým pohledem na dochovaný stav Mincovny.

Podle V. V. Tomka byly na dnešním pozemku čp. 587/I kromě domu Hankova, později nazývaného domem královniným, který za husitských válek sloužil jako mincovna, ještě dva další domy. První z nich, označovaný v jeho Základech místopisu pražského⁵⁸ pod uvedeným číslem popisným písmeno b, patřil koleji národa českého asi už před rokem 1403. Druhý dům jí sice náležel také, ale čeští mistři jej roku 1413 odprodali ve prospěch nadání polské královny Hedviky pro studenty z Litvy a byl proto nazýván kolejí královninou. Tomek jej označuje písmenem a. Sousedil s kolejí Václava IV., před jejíž uliční čáru předstupoval.

Dům, který býval kdysi Hanka Brunova a později českých královen, dnes nesoucí čp. 587/I, sloužil jako mincovna nepřetržitě od roku 1538 až do roku 1781. Svědčí o tom řada nejrůznějších písemných zpráv včetně záznamů v berní rule i v dalších soupisových materiálech. Existuje však záměr přebudovat tento objekt na celnici, doložený návrhem, který vypracoval Kilián Ignác Dientzenhofer a datoval jej dnem 5. září 1724. Tento návrh publikoval rovněž Antonín Podlaha včetně rozpočtu Tomáše Haffeneckera.⁵⁹ Plán zahrnoval nejen pozemek čp. 587/I, ale i čp. 573/I – kolejí Václava IV., ale nebyl realizován, v první řadě asi pro vysoký náklad, protože podle Haffeneckera rozpočtu by si vyžádal 28 648 zlatých a 6 krejcarů. Dalším důvodem bylo nepochybně i to, že Univerzita Karlova nesouhlasila s odprodejem Václavovy koleje.

V roce 1781 rozhodl císař Josef II.,⁶⁰ že mincovna bude proměněna ve vojenské komando. Rozsáhlý objekt Mincovny byl tedy po 25 letech znovu adaptován a přestavován, tentokrát stavitelem Františkem Hegerem, pro vojenské účely. V souladu s novým posláním objektu i s novým slohovým cítěním josefínského racionalismu jej František Heger zbavil rokokové fasády a ponechal jen monumentálně pojatý portál s figurální výzdobou Františka Ignáce Platzera.

Je známou historickou skutečností, že dům vojenského komanda je těsně spjat s povstáním pražského lidu v červnu 1848, kdy došlo ke srážce účastníků takzvané svatováclavské mše konané na Koňském trhu, dnešním Václavským náměstím, s oddílem granátníků pochodujících z královodvorských kasáren k tehdejšímu velitelství. Při krvavé srážce demonstrantů zabil náhodný výstřel manželku velícího generála Alfreda knížete Windischgrätze. Ten přenesl sídlo vojenského velitelství ještě v roce 1848 na Malostranské náměstí do Lichtenštejnského paláce čp. 258/III. V roce 1849 byla budova někdejší mincovny a pozdějšího velitelství přidělena ministerstvu spravedlnosti a zemskému soudu.⁶¹ Podle zvláštní dohody byla obci postoupena část pozemků bývalé mincovny k rozšíření Ovocného trhu s podmínkou, že tu nebude zřizovat žádné budovy a krámy.⁶²

Pohled na jižní stranu Ovocného trhu, rytina F. B. Wernera, kolem r. 1740. (Repro R. Maleček)

Protože se spisy ze staré magistrátní spisovny v Archívu hlavního města Prahy z let 1857 až 1861 ztratily (D1 587/I), nelze dnes zjistit přesnější údaje o budově krajského a okresního soudu na Ovocném trhu, kterou postavil přibližně v této době stavitel Josef Maličský na místě, kde dříve stála univerzitní kolej národa českého a kolej litevského národa. J. Maličský, jeden z hlavních představitelů druhého rokoka v Praze,⁶³ se zhostil svého úkolu na redukovaném pozemku tak, že ustoupil s uliční čarou na úroveň domu čp. 573/I, kdysi koleje Václava IV. Je pravděpodobné, že soudní budova vznikla až po roce 1860.

Jestliže objekty Králova dvora u Prašné brány zanikly na začátku tohoto století beze stopy, můžeme konstatovat, že „dvůr královnin“, který patřil předtím Hankovi Brunovi, biskupu kaminskému, kancléři království Českého a diplomatu Václava IV., si s největší pravděpodobností zachoval středověké stavební jádro i po četných přestavbách. Nelze však předpokládat, že bychom mohli objevit třeba jen zbytky oné pověstné malířské výzdoby, která zpodobovala „nahé lazebnice“. Tím menší je naděje, že objevíme i věž domu kdysi Mikuláše Velflina „od věže“. Přesto však nemovitá kulturní památka, označená čp. 587/I, patří k vynikajícím objektům národního kulturního dědictví a tvoří významnou součást Pražské památkové rezervace.

POZNÁMKY

- 1 Lorenc, V.: *Nové Město pražské*, Praha 1973.
- 2 Tomek, V. V.: *Základy starého místopisu Pražského*, Praha 1886, s. 482.
- 3 Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek královského hlavního města Prahy, sv. II., Praha 1910; Pamětní spis užšího výboru „Soupisné komise“ o návrzích v konkursu na upravení Starého Města cenou poctěných. Podává dr. Luboš Jeřábek, příloha Polohopisný plán.
- 4 Tomek, V. V.: *Dějepis města Prahy*, díl II., s. 153.
- 5 Spěváček, J.: *Král diplomat*, Praha 1982, s. 160.
- 6 Spěváček, J.: o. c., 1982, s. 160; Tomek, V. V.: *Dějepis I.* s. 523.
- 7 Tomek, V. V.: *Dějepis II.*, s. 153; Tomek, V. V.: o. c., 1886, s. 166.
- 8 Tomek, V. V.: *Dějepis II.*, s. 203, s. 453.
- 9 Tomek, V. V.: o. c., 1886, s. 166.
- 10 Tomek, V. V.: *Dějepis III.*, s. 330.
- 11 Spěváček, J.: o. c., 1982, s. 689–690.
- 12 Tomek, V. V.: *Dějepis II.*, s. 420.
- 13 Tomek, V. V.: *Dějepis IV.*, s. 719.
- 14 Ze starých letopisů českých, Praha 1980, s. 123.
- 15 Tomek, V. V.: *Dějepis V.–VI.*, s. 93.
- 16 Tomek, V. V.: *Dějepis VI.*, s. 255, 256.
- 17 Tamtéž, s. 284.
- 18 Tomek, V. V.: *Dějepis VII.*, s. 22.
- 19 Tamtéž, s. 143, 153; Herain, J.: *Králův dvůr u Prašné brány v Praze*, s. 46, in: Zprávy komise pro soupis stavebních, uměleckých a historických památek královského hlavního města Prahy, sv. II., Praha 1910.
- 20 Tomek, V. V.: *Dějepis VII.*, s. 368.
- 21 Lorenc, V.: o. c., 1973, obr. VIII–2.
- 22 Herain, J.: o. c., 1910, sv. III., s. 70.
- 23 Tomek, V. V.: *Dějepis X.*, s. 71, 72.
- 24 Ze starých letopisů českých, Praha 1980, s. 262.
- 25 Mencl, V.: *Pozdně gotické umění v Čechách*, in: *Architektura*, Praha 1978, s. 94 an.
- 26 Tomek, V. V.: *Dějepis X.*, s. 448.
- 27 Herain, J.: o. c., 1910, sv. III., s. 52.
- 28 Tamtéž, s. 63.
- 29 Lorenc, V.: o. c., 1973, s. 143 an.
- 30 Herain, J.: o. c., 1910, sv. III., s. 66.
- 31 Např. Filipa van den Bosche z r. 1606 či Folperta van Ouden - Allena z r. 1685 a další.
- 32 Státní ústřední archiv pod č. 580.
- 33 Lorenc, V.: o. c., 1973, s. 139 an.
- 34 Tamtéž, obr. 52.
- 35 Tamtéž, obr. 55.
- 36 Herain, J.: o. c., 1910, sv. III., s. 69, 70.
- 37 Tomek, V. V.: *Dějepis I.*, s. 292 až 297; Mencl, V.: *Hrad Špilberk a jeho stavební typ*, in: *Památková péče*, Praha 1964, s. 112 an.; Mayer, J.: *Dům s věží ve Vodičkově ulici na Novém Městě pražském*, in: *Pražský sborník historický XVII*, s. 44 an.
- 38 Viz předchozí poznámka, doplněná pracemi J. Vodičkové a J. Barty o domě čp. 403/I.
- 39 Tomek, V. V.: *Dějepis I.*, s. 479 a 480.
- 40 Tomek, V. V.: *Dějepis I.*, s. 489 an. a rovněž Zbraslavská kronika.

- 41 Tomek, V. V.: Dějepis I., s. 256.
- 42 Tomek, V. V.: Dějepis II., s. 436.
- 43 Tamtéž, s. 155.
- 44 Spěváček, J.: Václav IV., Praha 1986, s. 706.
- 45 Tomek, V. V.: o. c., 1886, s. 136.
- 46 Viz pozn. 45.
- 47 Krása, J.: Rukopisy Václava IV., Praha 1971, s. 65 a řada vyobrazení.
- 48 Tomek, V. V.: o. c., 1886, s. 136.
- 49 Viz pozn. 48.
- 50 Viz tamtéž.
- 51 Tomek, V. V.: Dějepis VIII., s. 85.
- 52 Viz pozn. 51.
- 53 Nohejlová, E.: Z příběhů pražské mincovny 1537–1618, Praha 1929.
- 54 Podlaha, A.: Plány a kresby, chované v kanceláři správy hradu Pražského, in: Památky archeologické XXXII, roč. 1920, 1921, s. 190 an.
- 55 Poche, E. – Preiss, P.: Pražské paláce, Praha 1973, s. 89. (viz též pozn. 224 a 226)
- 56 Podlaha, A.: o. c., 1921, pozn. 54, pohled Antonína Kuntze na realizovanou přestavbu v 50. letech 18. století.
- 57 Kubíček, A.: Barokní Praha v rytinách F. B. Wernera, Praha 1966, obr. 83.
- 58 Tomek, V. V.: o. c., 1886, s. 136.
- 59 Podlaha, A.: o. c., 1921.
- 60 Poche, E. – Preiss, P.: o. c., 1973, s. 99.
- 61 Stavebně historický průzkum Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů, ing. J. Muk, M. Vilímková, citovaný protokol z 13. 9. 1949. Elaborát vypracován v roce 1962.
- 62 Viz předchozí poznámka.
- 63 Masaryková, A.: Druhé rokoko v pražské architektuře, in: Památky archeologické XXXI, Praha 1940, s. 156.